

6	Хочу самореалізуватися, стати кимось	-	5	5
7	Хочу бути самостійним	3	1	4
7	Заради самовдосконалення, у тому числі і професійного	3	1	4
7	Хочу навчати людей, дітей	3	1	4
8	Заради свого майбутнього	3	-	3
8	Хочу забезпечити свою старість	3	-	3
8	Хочу зайняти важливе місце у суспільстві	-	3	3
8	Хочу довести щось світові, людям чи собі	-	3	3
8	Заради себе самого	2	1	3
9	Хочу пізнавати нове	-	1	1
9	Хочу різноманітності, це розвага свого роду	-	1	1
9	Це сучасна професія	1	-	1
9	Хочу об'їхати весь світ	1	-	1

Результати відповідей за кожним із запитань, зокрема, за першим, «Чи варто в наш час чесно працювати? Чому?» показують, що найбільше балів набрали десятикласники, наступні – учні 11-х класів. Отже, зростаючи, старшокласники все менше цінують чесну працю, але вони зупинились у межах цінності 66-70% зі 100%. Це означає, що кожен третій одинадцятикласник припускає для себе нечесний шлях заробітку.

Отже, бачимо з таблиці 2 - перше місце старшокласники одноставно визнають за фінансовим статком і матеріальною забезпеченістю, незалежністю. Друге і третє місця займають смисли: «Хочу, щоб робота мені подобалася, і я отримував від неї задоволення» та «Хочу дбати про майбутню сім'ю, рідних, батьків, дітей». Також досить важливими є смисли: «Хочу допомагати людям» і «Хочу бути корисним людям як професіонал своєї справи». Вони близькі між собою і, якщо їх об'єднати, то вони стануть на рівні другого і третього.

Отже, старшокласники найменш зорієнтовані саме у цих факторах, що впливають на професійне самовизначення. Найвищі показники демонструють запитання, які відповідають за усвідомлення необхідності професійної освіти після школи і за виділення далекої професійної цілі (мрії).

Найважливіший смисл праці старшокласники одноставно визнають за фінансовим статком і матеріальною забезпеченістю, незалежністю. Юнакам важливо також щоб робота подобалася, вони хочуть отримувати від неї задоволення та мати можливість дбати про майбутню сім'ю, рідних, батьків, дітей.

Висновки. Отже, об'єднавши усі отримані результати можна помітити певну суперечність. З одного боку старшокласники прагнуть бути незалежними, самостійними, а з іншого – не вірять у власні сили і можливості. Вибираючи майбутню професію вони спираються на цінності самостійність, доброта і досягнення. Чим більш значущими, глибшими і усвідомленими є ці цінності для старшокласника, тим більше він готовий до професійного самовизначення і впевненіший у виборі свого професійного майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кон И.С. В поисках себя: Личность и ее самосознание. М.С.Кон.– М., 1984. – 335с.
2. Лебедева Н.М. Базовые ценности русских на рубеже XXI века ориентаций / Н.М. Лебедева // Психологический журнал. – 2000. – Том 21. – №3. – С. 73-87.
3. Пряхникова Е.Ю. Профессиональное самоопределение преподавателей вузов / Е.Ю. Пряхникова // Вопросы психологии. – 1994. – №6. – С. 64-73.
4. Савчин М.В. Вікова психологія. Навчальний посібник. Савчин М.В., Василенко Л.П. – Дрогобич, видавнича фірма «Відродження», 2001. – 287 с.
5. Яницкий М.С. Ценностные ориентации как динамическая система / М.С. Яницкий. – Кемерово, 2000. – 204с.

Кондратюк В.

Науковий керівник – к. псих. н. Гончаровська Г. Ф.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВИШІ

В сучасних умовах, коли зростає рівень психологічної напруги, підвищується частота використання механізмів психологічного захисту. З їхньою допомогою регулюється поведінка людини, оскільки інтенсивність потреби зростає, а умови її задоволення відсутні. Механізми психологічного захисту відіграють важливу роль у визначенні суб'єктивного комфорту особистості в усіх ситуаціях напруженості, у професійній та побутовій діяльності. Дуже важливо знати про них і вміти вчасно помічати, адже вплив цих механізмів на психіку особистості дуже не однозначний.

За допомогою механізмів психологічного захисту особистість несвідомо оберігає свою психіку від травм, які можуть заподіяти їй реальні життєві ситуації, що загрожують зруйнувати Я-концепцію особистості. Але разом з тим ці механізми заважають людині усвідомлювати свої помилки щодо власних рис характеру і мотивів поведінки, що часто утруднює ефективне вирішення особистих проблем. Захисні механізми починають

діяти, коли досягнення мети нормальним способом неможливо або коли людина вважає, це неможливим. Важливо підкреслити, що це не способи досягнення бажаної мети, а способи організації часткової і тимчасової душевної рівноваги з тим, щоб зібрати сили для реального подолання труднощів, що виникли, тобто вирішення конфлікту відповідними вчинками. У цьому випадку люди по-різному реагують на свої внутрішні труднощі. Одні, заперечуючи їх існування, пригнічують схильності, які доставляють їм незручності, і відкидають деякі свої бажання як нереальні і неможливі. Захисні механізми можуть бути ефективними або неефективними (залежно від того, чи вдається людині впоратися з енергією несвідомого без патологічних симптомів).

Мета статті полягає в теоретичному дослідженні гендерних відмінностей використання механізмів психологічного захисту у юнацькому віці.

Актуальність дослідження. Концепція психологічного захисту була і залишається одним з найбільш важливих внесків психоаналізу в теорію особистості і в теорію психологічної адаптації. Починаючи з раннього дитинства, і протягом всього життя, в психіці людини виникають і розвиваються механізми психологічного захисту. Вони захищають усвідомлення особистістю різного роду негативних емоційних переживань і перцепцій, сприяють збереженню психологічного гомеостазу, стабільності, розв'язання внутрішньо-особистісних конфліктів і протікають на несвідомому і підсвідомому психологічних рівнях. Психологічний захист – це різного роду пристосувальні процеси, властивості і якості, яких набуває особистість під час становлення в соціумі [5]. Психологічний захист – спеціальна регулятивна система стабілізації особистості, спрямована на усунення або зведення до мінімуму почуття тривоги, пов'язаного з усвідомленням конфлікту. Функцією психологічного захисту є оберігання сфери свідомості від негативних, травмуючих особистість переживань [4].

Перелік захисних механізмів різноманітний і персонально специфічний. Немає єдності і в термінології. Але існування захисних механізмів вважається експериментально підтвердженим, наявність не заперечується. Крім того, вони широко використовуються в теорії і практиці психології, психотерапії і психіатрії [6]. Психологічний захист як відповідна форма поведінки, реакція або дія особистості на фактори зовнішнього чи внутрішнього середовища – цієї позиції у своїх роботах дотримувалися такі дослідники, як А. Адлер, Д. Арлоу, Ч. Бренер, Р. Берон, В. Журбін, Р. Зачепицький, К. Роджерс, В. Рожнов, А. Ребер, Л. Рейнхард, Р. Налчаджян, В. Франкл, А. Фрейд, К. Хорні тощо [3, 4, 7].

Перші уявлення про категорію «психологічний захист» детально описав і обґрунтував Ш. Ференці. У ракурсі психологічного дослідження вагомий внесок у розроблення цієї проблеми зробили також К. Абрахам, В. Бассін, М. Балінт, Е. Джонс, М. Кляйн, Г. Нунберг, О. Феніхель, А. Фрейд, З. Фрейд, Р. Шпіц тощо.

На сьогодні такі дослідники, як Максименко О.Г., Суботіна Л.Ю., Грановська Р.М., Нікольська І. М. [5] й інші говорять про позитивні моменти психологічного захисту. Цей елемент структури особистості включається один з перших при сприйнятті обставин ситуації, що так чи інакше може викликати в людини негативні емоції та «підірвати» її уявлення про себе.

В більшості літературних джерел основна функція психологічного захисту описується як низка специфічних прийомів які використовує особистість для того, щоб знизити рівень неприємних переживань. Психологічний захист розглядається як засіб збереження суб'єктом душевної рівноваги. В цьому разі відбувається протиріччя між усвідомленням людиною що в її житті відбулося щось ганебне, принизливе і її підсвідомим бажанням відмінити те, що сталося, або хоча б висвітлити всі події в більш сприятливому для себе світі. Тобто, найголовнішим в дії психологічного захисту є зниження суб'єктивної значущості травмуючого факту.

Психологічний захист як відповідна форма поведінки, реакція або дія особистості на фактори зовнішнього чи внутрішнього середовища – цієї позиції у своїх роботах дотримувалися такі дослідники, як А. Адлер, Д. Арлоу, Ч. Бренер, Р. Берон, В. Журбін, Р. Зачепицький, К. Роджерс, В. Рожнов, А. Ребер, Л. Рейнхард, Р. Налчаджян, В. Франкл, А. Фрейд, К. Хорні тощо [3, 4, 7].

Перші уявлення про категорію «психологічний захист» детально описав і обґрунтував Ш. Ференці. У ракурсі психологічного дослідження вагомий внесок у розроблення цієї проблеми зробили також К. Абрахам, В. Бассін, М. Балінт, Е. Джонс, М. Кляйн, Г. Нунберг, О. Феніхель, А. Фрейд, З. Фрейд, Р. Шпіц тощо.

На сьогодні такі дослідники, як Максименко О.Г., Суботіна Л.Ю., Грановська Р.М., Нікольська І. М. [5] й інші говорять про позитивні моменти психологічного захисту. Цей елемент структури особистості включається один з перших при сприйнятті обставин ситуації, що так чи інакше може викликати в людини негативні емоції та «підірвати» її уявлення про себе.

В більшості літературних джерел основна функція психологічного захисту описується як низка специфічних прийомів які використовує особистість для того, щоб знизити рівень неприємних переживань. Психологічний захист розглядається як засіб збереження суб'єктом душевної рівноваги. В цьому разі відбувається протиріччя між усвідомленням людиною що в її житті відбулося щось ганебне, принизливе і її підсвідомим бажанням відмінити те, що сталося, або хоча б висвітлити всі події в більш сприятливому для себе світі. Тобто, найголовнішим в дії психологічного захисту є зниження суб'єктивної значущості травмуючого факту.

У юнацький період у його представників відбувається бурхливе зростання самосвідомості, що тягне за собою підвищення вимоги до морального вигляду людини і прагненню до самовиховання. У цей період формується світогляд і будуються плани на майбутнє.

Це період активного розвитку моральних і естетичних почуттів, становлення і стабілізації характеру і, що особливо важливо, оволодіння повним комплектом соціальних ролей дорослої людини: громадянських, професійно-трудова. З цим періодом пов'язаний початок «економічної активності», під якою звичайно розуміють включення людини в самостійну виробничу діяльність, початок трудової біографії, створення власної родини. Це час спортивних рекордів, початок художніх, технічних і наукових досягнень. У дослідженнях, присвячених особистості студента [1, 2], показується суперечливість внутрішнього світу, складність усвідомлення своєї самобутності і формування яскравої висококультурної індивідуальності. Студентський вік характеризується тим, що в цей період досягаються оптимуми розвитку інтелектуальних і фізичних сил. Але нерідко одночасно з'являються «ножиці» між цими можливостями і їхньою дійсною реалізацією. Безупинно зростаючі творчі можливості, розвиток інтелектуальних і фізичних сил, що супроводжується і розквітом зовнішньої привабливості, ховають у собі ілюзії, що це зростання триватиме "вічно", що все краще життя ще попереду, що всього задуманого можна досягти.

Гендерні уявлення хлопців і дівчат юнацького віку формуються як результат їхньої безпосередньої взаємодії з найближчим соціальним оточенням (батьківська сім'я, ровесники своєї та протилежної статі, учителі, викладачі та інші дорослі особи) та опосередкованого впливу соціальних норм і стереотипів через ЗМІ, твори мистецтва (кіно, література) тощо.

Хлопцям юнацького віку властива тенденція до неадекватного позитивного самоствавлення, що є наслідком впливу гендерних стереотипів, згідно з якими до них висуваються вимоги бути незалежними, доміантними, самостійними, тобто проявляти ознаки маскуліності. Через сильне прагнення відповідати гендерним очікуванням та з огляду на дію захисних механізмів хлопці намагаються демонструвати риси, які підтримують їхнє позитивне самоствавлення, унаслідок чого воно може ставати неадекватним, тому важливим є використання механізмів психологічного захисту. Водночас до дівчат суспільство висуває не такі жорсткі гендерні вимоги, тому в них немає сильної тенденції до неадекватного поліпшення самоствавлення.

Характерною рисою морального розвитку в юнацькому віці є посилення свідомих мотивів поведінки. Помітно зміцнюються вольові якості, яких не вистачало повною мірою в старших класах школи – цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, уміння володіти собою. Однак у цьому віці нерідко виявляються невмотивований ризик, невміння повною мірою передбачати наслідки своїх вчинків, в основі яких можуть бути не завжди гідні мотиви. У сфері самосвідомості студентства поряд із загальними для даного віку нестійкістю самооцінок, хворобливим ставленням до критики, схильністю до фантазування зростає адекватність самооцінок, підвищується рівень самоприйняття і самоповаги. Вибір майбутньої професії підкріплює віру молодій людині у власні сили і здібності, породжує надію на повнокровне і цікаве життя. Разом з тим на II і III курсах нерідко виникають сумніви у правильності вибору вузу, спеціальності, професії. До кінця III курсу остаточно зважується питання про професійне самовизначення, причому трапляється, що в цей час приймається рішення в майбутньому уникнути роботи зі спеціальності. Студентський вік – це пора найскладнішого структурування інтелекту, що дуже індивідуально і варіативно. Ядро інтелекту людини цього віку характеризується постійним чергуванням піків то однієї, то іншої, функції що входять у це ядро. Це означає, що вирішення навчальних завдань завжди одночасно спрямоване як на розуміння, осмислення, так і на запам'ятовування і на структурування в пам'яті студента засвоюваного матеріалу, його збереження і цілеспрямовану актуалізацію.

Таким чином, студентство характеризується досягненням найвищих пікових результатів, що базуються на всіх процесах біологічного, психологічного і соціального розвитку. Перетворення мотивації, усієї системи ціннісних орієнтацій, з одного боку, інтенсивне формування спеціальних здібностей у зв'язку з професіоналізацією – з іншого, виділяють цей вік як центральний період становлення характеру й інтелекту.

У ході різних життєвих негараздів юнаки можуть використовувати різноманітні механізми психологічного захисту. Адже захисні механізми починають діяти, коли досягнення мети неможливо нормальним шляхом. Може відбуватися або спотворення сприйнятого, або його заперечення, або забування. Захист є своєрідним фільтром, який включається при істотному неузгодженості між оцінками свого вчинку або дій близьких. Коли юнак отримав неприємні відомості, відреагувати на них він може різними способами: зменшити їх значимість, заперечувати факти, які іншим здаються очевидними, забути незручну інформацію.

Висновки. Спираючись на теоретичні матеріали і отримані дані дослідження, ми можемо стверджувати, що в широкому психологічному контексті психологічний захист спрацьовує тим чи іншим чином при виникненні негативних, психотравмуючих переживань і багато в чому визначає поведінку особистості, усуває психічний дискомфорт і тривожне напруження. У багатьох сучасних концепціях психотерапії психологічному захисту відводиться функція подолання почуття невпевненості в собі, власної неповноцінності,

захисту цілісної свідомості і підтримки стабільної самооцінки. Очевидно, що психологічний захист може бути успішним або неуспішним, конструктивним або деструктивним. За своїми проявами – це форма несвідомої психічної активності, що формується в онтогенезі на основі взаємодії типологічних властивостей з конкретно-історичним досвідом розвитку особистості в певній соціальній культурі.

Юнаки часто мають потребу в захисних механізмах, адже вони пом'якшують почуття невдачі, усувають тривожність, захищають від психічних травм і підтримують почуття адекватності та власної гідності. Але це різновид самообману, перекручення дійсності для захисту позитивного образу Я.

Механізми психологічних захистів у студентів можуть призводити до негативних наслідків: розриву стосунків з оточуючими, підвищення чутливості до критики та стресів, невміння будувати міцні стосунки, систематичного повторення однієї й тієї самої життєвої ситуації як неусвідомленого сценарію свого життя. Такі люди потребують підтримки, бо за її відсутності може настати байдужість, напруженість та тривожність.

Перспективою подальшої роботи є емпіричне дослідження гендерних відмінностей використання юнаками механізмів психологічного захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бекмаханова Е. К. Проблема психологической адаптации студентов. – Алма-Ата, 1983. – 160 с.
2. Вікова психологія / За ред. Г. С. Костюка. – К.: Рад. школа, 1976. – 269 с.
3. Гребенніков Л. Р. Механізми психологічного захисту / Л. Р. Гребенніков, Є. С. Романова – Видавничий центр «Талант», 1996. – 144 с.
4. Журбин В. І. Поняття психологічної захисту в концепціях З. Фрейда і К. Роджерса // Вопросы психологии. 1990 – № 4 – с. 14-23.
5. Мельников В. М. Психологическое обеспечение деятельности ОВД в экстремальных условиях несения службы / Мельников В. М. – Улан-Удэ, 2002. – 65 с.
6. Субботина Л. Ю. Психологическая защита и стресс / Л. Ю. Субботина. – Х.: «Гуманитарный Центр», 2013. – 300 с.
7. Фрейд А. Психология «Я» и защитные механизмы / А. Фрейд. – М., 2009. – 241 с.

Теслюк О.

Науковий керівник – проф. Кодлюк Я. П.

ПІДРУЧНИК ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІННІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У зв'язку з розбудовою в Україні демократичної держави виникає потреба у створенні системи освіти і виховання на основі принципів гуманізму, демократизму, пріоритетності загальнолюдських і національних цінностей. Важливою соціальною проблемою, що набула сьогодні особливої актуальності, є ціннісний підхід у вихованні молодого покоління. Тож надія на побудову гуманного демократичного суспільства пов'язана якраз із необхідністю укорінювати в житті традиційні загальнолюдські й національні цінності, сприяти ствердженню духовної цілісності на рівні особи і народу [6, с. 56].

Оскільки молодший шкільний вік є унікальним періодом у формуванні ціннісних орієнтацій, а підручник – одним із засобів виховної діяльності вчителя, мета статті полягає у розкритті теоретичних підходів до відбору системи цінностей в підручниках для початкової школи.

Однією із умов модернізації національної системи освіти є впровадження ціннісного підходу. Він реалізується на всіх рівнях формування змісту освіти, у тому числі на рівні навчального предмета, який відображений у підручнику.

Проблему ціннісного підходу у вихованні учнів початкової школи у різних її аспектах розглянуто у працях В. Андрущенка, І. Бега, В. Кременя, О. Савченко, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської та ін.

Цінність як феномен (сутність, класифікація, методика формування тощо) стала предметом наукового осмислення таких дослідників як Б. Анісімов, І. Бех, Л. Божович, В. Василенко, О. Єжова, С. Рубінштейн, О. Савченко, О. Сухомлинська та ін.

За результатами аналізу літературних джерел встановлено існування великої кількості понять «цінності» (ціна, цінність, цінувати, цінити), що вказує на широкий спектр цих термінів. Взагалі, ціна, цінність, цінувати, цінити – це визнавати цінність, значення кого, чого-небудь, визначати цінність чого-небудь і дорожити нею [8]. Помітно, що зазначені поняття відрізняються деталями, а суть їх одна: *цінністю оголошується* будь-яке матеріальне або ідеальне явище, яке має значення для людини чи суспільства, заради якого вона діє, витрачає сили, час, гроші, здоров'я тощо, заради якого живе.

Класифікація цінностей досі залишається актуальною педагогічною проблемою, єдиного підходу до цієї класифікації немає. Аналіз наукових джерел свідчить про те, що цінності класифікуються за різними критеріями. Так, наприклад, вони можуть об'єднуватися в певні групи і класи залежно від того, які види потреб